

Prof. dr hab. Danuta Walczak-Duraj

Uniwersytet Łódzki

Konstantynów Łódzki, 21 listopada 2022 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Dymickiej

pt.: *Wpływ nowych technologii na praktyczne kształcenie pielęgniarek w opinii studentów kierunku pielęgniarstwo na przykładzie Monoprofilowego Centrum Symulacji Medycznej w Białej Podlaskiej, ss. 350.*

Promotor rozprawy: dr hab. Urszula Soler- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

1. Ogólna ocena rozprawy – jej układu, zawartości i struktury; określenie trafności wyboru i oryginalności problemu badawczego podjętego w rozprawie

Recenzowana rozprawa składa się ze wstępu, czterech zasadniczych rozdziałów, w tym z rozdziału (czwartego) zawierającego prezentację i interpretację rezultatów badań empirycznych, zakończenia, obszernej bibliografii, netografii i innych, wyodrębnionych źródeł internetowych, wykazu przywoływanym w pracy aktów prawnych, czterech pozostałych źródeł (które można było włączyć do bibliografii zasadniczej), wykazu 26 tabel, 80 rycin, jednego rysunku, załącznika zawierającego wykorzystane na użytek rozprawy narzędzie badawcze (ankietę audytoryjną) oraz streszczenie pracy w j. polskim i angielskim.

W rozprawie podjęty został niezmiernie ważny a zarazem aktualny, zarówno z poznawczego jak i aplikacyjnego punktu widzenia temat. Dodatkowo bardzo trudny do realizacji, ponieważ mieszczący się w obszarze złożonych zjawisk i procesów. Z jednej strony odnoszących się do społecznych konsekwencji zmian zachodzących w obszarze współczesnego procesu kształcenia a zatem i późniejszej pracy pod wpływem nowych technologii cyfrowych, zwłaszcza zaś sztucznej inteligencji (AI), z drugiej zaś do społecznej percepcji tych technologii przez uczestników praktycznego kształcenia, w tym przypadku kształcenia przyszłych pielęgniarek/pielęgniarzy w Monoprofilowym Centrum Symulacji Medycznej w Białej Podlaskiej.

Struktura pracy jest w zasadzie prawidłowa, choć mam dwie uwagi. Pierwsza dotyczy tego, że metodologiczne założenia podjętych na użytek rozprawy badań empirycznych, dotyczące zarówno procesu zbierania jak i opracowywania danych nie zostały zebrane w oddzielny rozdział, poprzedzający prezentację wyników badań. Oczywiście, we wstępie do pracy określony został m.in. cel pracy, w tym sześć celów szczegółowych, dziewięć hipotez badawczych, dwanaście pytań (problemów) badawczych oraz bardzo ogólna charakterystyka stosowanych metod, technik i narzędzi badawczych. Zamieszczone zostały również informacje dotyczące opracowywania zebranego materiału empirycznego, powtórzone w rozdziale ostatnim -4- p. 4.1.1. *Metody statystyczne i charakterystyka badanych*. Nie jest to oczywiście zarzut o charakterze merytorycznym, ale wydzielając taki rozdział podkreślamy wagę zaplecza metodologicznego rozprawy. Wtedy też można byłoby rozwinąć argumentację dotyczącą tego, dlaczego, przy próbie całkowitej (a taką stanowili wszyscy studenci kierunku pielęgniarstwo w Akademii Białskiej Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej), poza zwykłymi rozkładami brzegowymi zasadnym było stosowanie (celem wykrycia w wypowiedziach respondentów również różnic istotnych statystycznie) nieparametrycznego testu U Manna Whitneya oraz testu H Truskala –Wallisa wraz z testem porównań wielokrotnych post hoc H Kruskala- Wallisa.

Druga uwaga dotyczy tego, że w podrozdziale 4.1.2, zatytułowanym: *Stosunek do innowacji w opinii badanych*, najpierw winien być moim zdaniem zaprezentowany stosunek badanych do zaproponowanego przez Doktorantkę rozumienia innowacji (jako pomysłu, pewnej idei, stosowanej praktyki, usługi lub podmiotu [chyba przedmiotu?-przyj. D. W.-D.] postrzeganego jako nowy) a dopiero potem ich stosunek do tak zdefiniowanej innowacji.

Poza tymi dwiema uwagami można stwierdzić, że poszczególne rozdziały następują po sobie w sposób logiczny, zaś sposób prezentowania wiodących treści umieszczanych w tych rozdziałach uporządkowany, choć wielowątkowość a zwłaszcza szczegółowość prezentowanych treści w rozdziale czwartym z pewnością nie ułatwia lektury pracy. Powtórne przywoływanie w tekście bieżącym danych zawartych w rycinach (wykresach) w wielu przypadkach było zbędne, zwłaszcza wtedy, kiedy nie towarzyszyła temu próba głębszej interpretacji. Z pewnością dobrze byłoby również, aby każdy z rozdziałów, stanowiących zaplecze teoretyczne pracy (rozdziały od pierwszego do trzeciego włącznie) kończył się choćby krótką reasumpcją, zawierającą jednoznaczną ocenę przywoływanych podejść i perspektyw teoretycznych z punktu widzenia ich możliwości aplikacyjnych w podjętym przez Autorkę rozprawy projekcie. Doktorantka jest jednak dobrym przykładem osoby o wysokiej

samoświadomości badawczej, stąd wysoka umiejętność panowania nad tak obszernym, zróżnicowanym i bardzo interesującym materiałem źródłowym oraz nad eufuncjonalnością (poza pewnymi wyjątkami) przywoływanego w dysertacji zróżnicowanego zaplecza literaturowego, odnoszonego do badanego problemu. Z pewnością można byłoby zrezygnować z przywoływania w rozprawie wielu klasycznych, czasem zbyt historycznych już podejść i interpretacji do problematyki innowacji, nowych technologii a zwłaszcza ogólnie pojmowanego zaufania społecznego. Jednak owo bogate zaplecze literaturowe oddaje w zasadzie zarówno interdyscyplinarność i intradyscyplinarność podejścia badawczego Autorki rozprawy do podjętego tematu badawczego jak i multidyscyplinarność. Dla dyscyplin mieszczących się w obszarze nauk społecznych, zwłaszcza zaś dla nauk socjologicznych, interdyscyplinarność podejść badawczych stanowi wręcz zaletę. Jednak posługiwanie się pojęciami i zwrotami mającymi ugruntowane, jednoznaczne operacjonalizacje na gruncie jednej dyscypliny nie może być przenoszone na grunt innej dyscypliny bez właściwego uzasadnienia. W przypadku recenzowanej rozprawy jej Autorka uniknęła jednak takiej sytuacji, co z pewnością spowodowało, iż zidentyfikowana wieloparadygmatyczność podejść teoretycznych i interpretacyjnych nie szła w parze z dekompozycją języka opisu, diagnozy i interpretacji materiału badawczego.

2. Ocena założeń badawczych, poprawności i kompletności problemów badawczych oraz hipotez badawczych

Dokładna lektura przedłożonej do oceny dysertacji, jej problematyka wskazuje na to, że jej Autorka kieruje się paradygmatem humanizującym, zarówno wtedy, kiedy np. bazuje na koncepcji M. E. Rogersa, dotyczącej dyfuzji innowacji jak i na koncepcji M. Castellsa, dotyczącej technologii informacyjnych czy koncepcjach odnoszących się do modeli symulacyjnych opartych na systemach wieloagentowych. Autorka rozprawy w sposób udany implementuje w/w koncepcje do zbadania stosunku studentów pielęgniarstwa do wprowadzania nowych technologii w ich praktycznym kształceniu, w tym przypadku w Monoprofilowym Centrum Symulacji Medycznej w Białej Podlaskiej. Na ów wewnętrznie złożony, „symulowany” świat społeczny, stanowiący bazę dydaktyczną dla praktycznego kształcenia przyszłych pielęgniarek i pielęgniarzy składają się m.in. symulatory (funkcjonujące w oparciu o określone etapy i scenariusze), sprzęt specjalistyczny czy wyposażenie sal odwzorowujących sale szpitalne.

Stąd też niezmiernie istotna jest uwaga Doktorantki, zamieszczona na początku rozprawy (we wstępie), iż: *Zajęcia w MCSM w sposób bezpieczny wspierają środowisko edukacyjne.*

Dopuszczają możliwość popełniania przez studentów błędów, dają możliwość analizy podjętych działań, uczą krytycznego myślenia, dyskusji, przedstawienia swojego punktu widzenia i jego korekty, uczą przez doświadczenie (s. 11). Dodać należy, na co zwraca też uwagę mgr A. Dymicka w swojej rozprawie, że ta praktyczna nauka w centrach symulacji uchyla też wiele dotychczasowych dylematów zarówno natury etycznej jak i prawnej, związanych z zapewnianiem pacjentom intymności czy też z uzyskiwaniem ich zgody na wykonywanie określonych czynności pielęgniarских. Ten aspekt przygotowywania studentów do pełnienia zawodu pielęgniarki/pielęgniarsza jest nie mniej istotny niż podnoszenie jakości ich praktycznego kształcenia.

Analiza wykorzystywania w w/w Centrum m.in. inteligentnych manekinów symulujących żywych pacjentów w sposób zasadny skłania Doktorantkę do sformułowanie tezy, że rozwój AI idący również w kierunku rozpoznawania i analizy emocji na podstawie wyrazu twarzy może w przyszłości znaleźć zastosowanie w MCSM, co z pewnością przyczyni się do dalszego podnoszenia jakości kształcenia i standardów etycznych zróżnicowanego co do zadań personelu medycznego. Jeśli tak się stanie, to w praktycznym kształceniu służb medycznych, nie tylko zresztą pielęgniarek, nastąpi widoczna, jakościowa zmiana, bowiem wzrastająca złożoność systemów technicznych za sprawą sztucznej inteligencji wpłynie na złożoność systemów społecznych a więc i na rozwiązania w zakresie oceny stopnia oddziaływania nowych technologii na społeczną praktykę w przyszłości.

Można zatem stwierdzić, że mgr Agnieszka Dymicka w sposób jednoznaczny określa cel podjętych rozważań natury teoretycznej oraz podjętych badań empirycznych, więc recenzentka po lekturze przedłożonej rozprawy miała za zadanie dokonać oceny, czy wiodące cele badawcze, ujęte w podstawowe grupy zagadnień, sformułowane w formie pytań oraz treść odpowiedzi na postawione już wprost pytania badawcze udzielone przez Autorkę pracy, miały swoje wyraźne zakotwiczenie zarówno w literaturze przedmiotu jak i w interpretacji zbieranego materiału empirycznego. W ocenie recenzentki temat rozprawy, jej wiodący cel i oczekiwane rezultaty określone zostały w sposób jednoznaczny i wielce obiecujący, zarówno z poznawczego jak i aplikacyjnego punktu widzenia. Wybór podstawy teoretycznej rozważań, oraz przyjęte rozstrzygnięcia metodologiczne czynią rozprawę zamierzeniem oryginalnym jeśli chodzi o sposób badania opinii studentów kierunku pielęgniarstwo, odnoszących się do wpływu nowych technologii na ich praktyczne kształcenie. Oczywiście, przy założeniu, że w ocenie pracy doktorskiej za najważniejsze uznamy trafność wyboru strategii realizowania procesu badawczego i pracy z danymi empirycznymi.

Oceniając w sposób ogólny zamysł i wysyłek intelektualny mgr A. Dymickiej włożony w przygotowanie rozprawy należy jednocześnie stwierdzić, że jej część teoretyczna jest zdecydowanie lepsza nie tylko dlatego, że Autorka bardzo dobrze panuje na obszerną, głównie anglojęzyczną literaturą przedmiotu, ale rzeczywiście, jak zapowiadała we wstępie, podejmowała udane próby (poza drobnymi wyjątkami) polemicznego i krytycznego podejścia do przywoływanych perspektyw teoretycznych i interpretacyjnych. Tym samym Doktorantka w znacznym stopniu uniknęła zbyt sprawozdawczego charakteru tej części rozprawy.

3. Ocena znajomości metod badawczych, przyjętych i zastosowanych w rozprawie oraz ocena stopnia zaawansowania analiz ilościowych i/lub jakościowych, sposobu analizy i interpretacji wykorzystanych w rozprawie źródeł empirycznych

Z całą pewnością można stwierdzić, że Doktorantka w sposób poprawny dobrała metody, techniki i narzędzia badawcze celem zrealizowania swoich zamierzeń a wykorzystywane w części analitycznej metody statystyczne do opracowywania i analizy danych empirycznych są dobrze dobrane i względnie zaawansowane. Jednak w odniesieniu do oceny części empirycznej rozprawy mamy do czynienia z nieco inną sytuacją, w której Doktorantka, częściowo ograniczona charakterem zastosowanego narzędzia badawczego a więc i charakterem uzyskanych danych, nie podejmowała prób bardziej pogłębionych interpretacji, co prowadziło ją ku zbyt raportowemu charakterowi rozdziału 4 rozprawy. Wydaje się, iż dobrym przykładem jest tutaj np. brak głębszego, interpretacyjnego namysłu nad relatywnie wysokimi odsetkami odpowiedzi badanych studentów typu: „nie mam zdania”, sięgającymi często wartości: 21,9%, 29,8%, 30,3%, 31,5% czy 37,6%.

Tym nie mniej w toku postępowania badawczego Doktorantka zgromadziła interesujący materiał empiryczny, uznany za podstawę badawczą rozprawy, oparty przede wszystkim na werbalizowanych przez studentów opiniach i przekonaniach, choć uzyskany tylko w wyniku wykorzystania wysoce wystandaryzowanego narzędzia badawczego (ankieta audytoryjna), w którym występowały tylko pytania zamknięte (poza jednym wyjątkiem), co z pewnością nie pozwoliło na zastosowanie bardziej pogłębionych analiz i interpretacji. Uzyskane dane posłużyły jednak do udzielenia odpowiedzi na sformułowane wcześniej pytania badawcze oraz na weryfikację przyjętych hipotez badawczych. Należy przy tym zaznaczyć, że Doktorantka wykorzystwała nie tylko standardową metodę badań ilościowych, opartą na technice ankiety audytoryjnej (178 studentów kierunku pielęgniarstwo I stopnia – 1, 2 i 3 rok oraz studenci 1 roku studiów II stopnia w ABNS im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej) ale również metodę badań ilościowych opartą na analizie istniejących dokumentów, dotyczących wykorzystania

MCSM w Akademii Białskiej (dane pochodzące z tej analizy zawarte są w rozdziale 3). Nie rozumiem, dlaczego Doktorantka stosując tę metodę skromnie nie wspomina o niej we wstępie rozprawy jako o kolejnej metodzie badawczej.

Ramy teoretyczne rozprawy stanowią dwa pierwsze rozdziały oraz znaczna część rozdziału trzeciego dotycząca historii, rozwoju i modeli pielęgniarstwa w Polsce i w wybranych krajach świata (Chiny, USA i Szwecja), w których Autorka dysertacji dokonała bardzo wyczerpującej, może nawet zbyt rozbudowanej prezentacji wiodących i pobocznych wątków tematycznych, a które w znacznym stopniu stanowiły punkt odniesienia w interpretacji uzyskanych wyników badań. Wszystkie podstawowe pojęcia używane w rozprawie zostały poprawnie zoperacjonalizowane, również te, odnoszące się do zakresu znaczeniowego tak złożonych wewnątrznie pojęć jak nowe technologie czy symulacja.

Sadzę również, że w oparciu o zrealizowany projekt badawczy Doktorantka mogła w pełni pokusić się o rekomendacje natury metodologicznej dla tych wszystkich badaczy, którzy z pewnością będą w przyszłości coraz częściej podejmować nie tylko problematykę praktycznego kształcenia kadry medycznej z wykorzystaniem AI ale np. problematykę diagnozowania pacjentów, opartego o zaawansowane technologie cyfrowe. Tak np. już obecnie superkomputer IBM– Watson, zorientowany na medyczną diagnostykę stanowić ma podstawę systemu automatycznej diagnostyki w Centrum Leczenia Nowotworów Memorial Sloan-Kettering w Nowym Jorku.

Takie oczekiwanie wobec Doktorantki jest moim zdaniem zasadne choćby z tego względu, że mgr A. Dymicka zaznacza w swej rozprawie, że jej badania empiryczne mają charakter pilotażowy. Jeśli tak, to należało wskazać, jakich błędów badawczych i narzędziowych należałoby w przyszłości unikać podejmując problematykę oceny wpływu nowych technologii na praktyczne kształcenie studentów do zawodów medycznych. Mam nadzieję, że Doktorantka w trakcie obrony odniesie się np. do tego, czy wystandaryzowane narzędzie badawcze w postaci ankiety kierowanej do studentów winno być uzupełnione o inne techniki i narzędzia badawcze, np. o wywiad swobodny czy narracyjny.

Podsumowanie

Oceniając sposób realizacji przyjętego celu rozprawy, poprawnie sformułowane założenia badawcze, duży wkład pracy, zwłaszcza w przygotowanie części teoretycznej rozprawy oraz uzyskane rezultaty, należy stwierdzić, że wiodące, choć nieco zawężone kierunki interpretacji zastosowane przez Doktorantkę mogą stanowić inspirację do kontynuowania tej tak ważnej poznawczo i społecznie problematyki, która nie jest problematyką przyczynkarską.

Odnosząc sformułowane problemy, pytania oraz hipotezy badawcze do uzyskanych przez Doktorantkę wyników oraz do sposobu ich prezentacji i interpretacji, należy stwierdzić, że Autorka rozprawy odpowiedziała zarówno na wszystkie pytania badawcze jak i w sposób poprawny zweryfikowała sformułowane hipotezy. Ramy teoretyczne rozprawy zostały bardzo dobrze dobrane i wykorzystane, przede wszystkim w części czysto literaturowej. W ostatnim (czwartym), czysto empirycznym rozdziale, brak jest w zasadzie odwołań do literatury, choć Doktorantka mogła śmiało powracać do kontekstów teoretycznych. Na marginesie należy również odnotować, że we wnioskach z badań (4.7- s. 287) Doktorantka choć ponownie przywołuje koncepcję M. E. Rogersa i kolejne daty wydania jego fundamentalnego dzieła dotyczącego dyfuzji innowacji - *Diffusion of Innovations* (1962, 1971, 1983, 1995 i 2003) to nie umieszcza odpowiedniego przypisu. Podobna sytuacja występuje wtedy, kiedy Doktorantka ponownie przywołuje wyniki badań przeprowadzone wśród izraelskich studentów pielęgniarstwa (s.290). Brak też przypisu (s. 287) do przywoływanych ponownie wyników badań CBOS-u; jest to albo przeoczenie albo błąd warsztatowy Autorki pracy.

Prezentowana wiedza dotycząca podjętej problematyki jest pogłębiona i dobrze uporządkowana. Co więcej, Doktorantka prezentując określone, zróżnicowane podejścia teoretyczne i badawcze związane z problematyką pracy dobrze zilustrowała fenomen wieloparadygmatyczności nauk społecznych, polegający również na tym, że w rozwiązaniach badawczych z zakresu nauk socjologicznych coraz częściej wiedza z obszaru nauk pokrewnych może jedynie przyczynić się do pogłębienia diagnozy i interpretacji danego problemu.

4. Ocena formalnej strony rozprawy (poprawność redakcyjno- językowa w tym narzędzia badawczego; opanowanie techniki pisania pracy, sporządzania przypisów, rycin, bibliografii itp.)

Na koniec należy poczynić uwagi, dotyczące w pierwszej kolejności załączonego w rozprawie narzędzia badawczego (kwestionariusz ankiety audytoryjnej) oraz redakcyjnej strony rozprawy.

3.1. Uwagi do narzędzia badawczego

- a. dlaczego pytania metryczkowe nie były numerowane?
- b. dlaczego w treści pytań raz używana jest forma „Pan/Pani” a raz forma „Ty”?
- c. dlaczego, choć w badanej zbiorowości występują zarówno kobiety (dominują) jak i mężczyźni, w treści stwierdzeń w pyt. 3 używana jest tylko forma męska?
- d. dlaczego w p. 5 w „główce” tabeli poprzedzającej stwierdzenia jest niedokończone sformułowanie: „*Korzyści wynikające z realizacji zajęć w*”?- winno być: zajęć w MCSM

e. pytanie ostatnie -18 zawiera dwa pytania w jednym. Najpierw pytamy czy były jakieś inne bariery związane z uczestnictwem w zajęciach w MCSM z wykorzystaniem symulatora (tak, nie) a dopiero potem: *Jeśli tak, to jakie?*- proszę napisać.....`

3.2. Uwagi natury edytorskiej

Doktorantka z pewnością włożyła dużo pracy i staranności w przygotowanie rozprawy od strony edytorskiej, co nie oznacza, że w pracy nie występują drobne uchybienia, ale biorąc pod uwagę jej obszerność jest to do pewnego stopnia zrozumiałe. Uwagi dotyczą przede wszystkim trudnych do uniknięcia „literówek”(w całej pracy doliczyłam się kilkunastu) czy potknięć stylistycznych. Niektóre zwroty, jak ten, dotyczący „*dedykowania*” czy „*wchodzenia w posiadanie innowacji*”, można było zastąpić innymi, ale to są kwestie mieszczące się raczej w zwyczaju i wycuciu językowym. Mam też uwagi do innych sformułowań: na s. 234 w stosunku do 54 % (36,0% i 18,0 %) wskazań Doktorantka używa określenia: „*większa część badanych*”. To prawda, że większa część, ale może lepiej byłoby napisać: *nieco więcej niż połowa badanych*. Na s.174 i 175 Autorka pracy używa różnych nazw uczelni, która decyzją ministerialną z 1 marca 2022 r. zyskała nową nazwę: Akademia Bialska Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Raz to Państwowa Szkoła Wyższa im Jana Pawła II, drugi raz to Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa.

Przypisy, bibliografia, tabele i ryciny zostały sporządzone zgodnie z podstawowymi wymogami. Pozycje bibliograficzne opatrzone są informacjami dotyczącymi wydawnictwa, roku i miejsca wydania a w odniesieniu do czasopism również stron dotyczących przywoływanego tekstu. Tabele i ryciny zawierają poprawnie (poza drobnymi wyjątkami) sformułowane tytuły, a tam gdzie to konieczne – podstawę źródłową zawartych w tabeli czy rycinie treści.

Konkluzja

Podsumowując przedstawione wyżej, wszystkie oceny, uwagi i komentarze dotyczące recenzowanej rozprawy, należy stwierdzić, iż rozprawa doktorska mgr **Agnieszki Dymickiej** pt.: *Wpływ nowych technologii na praktyczne kształcenie pielęgniarek w opinii studentów kierunku pielęgniarstwo na przykładzie Monoprofilowego Centrum Symulacji Medycznej w Białej Podlaskiej* jest oryginalnym przedsięwzięciem badawczym, potwierdzającym dobre przygotowanie Doktorantki do samodzielnej pracy badawczej. Rozprawa zawiera wyraźnie sformułowany cel poznawczy, konieczną obudowę literaturową, opiera się na oryginalnym, pomyślnie zrealizowanym projekcie empirycznym, którego rezultaty, mimo poczynionych

drobnych uwag, oceniam pozytywnie. Całość rozprawy świadczy korzystnie o umiejętnościach i kompetencjach badawczych jej Autorki. Zatem rozprawa doktorska mgr Agnieszki Dymickiej spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim zawarte w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. oraz w ustawie Przepisy wprowadzające - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 r., **tzn. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego**, a Doktorantka wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną w zakresie socjologii. Wnoszę więc o dopuszczenie mgr Agnieszki Dymickiej do dalszych etapów postępowania doktorskiego, a przedłożoną do recenzji pracę rekomenduję jako podstawę do nadania **mgr Agnieszce Dymickiej stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne**.

